

Lehetetlen küldetés a műfordítás

VASÁRNAPI VENDEG Rácz Péter költő, műfordító, a balatonfüredi fordítóház vezetője

Forrástani lehetetlen, de kell és most már szabad is, nem úgy, mint a rendszerváltás előtt, amikor meg volt szabva, hogy kit és mit, milyen mennyiségben kell és lehet lefordítani. Hogy a jelenlegi szabadság jót tesz-e a magyar irodalomnak – erről beszélgettünk Rácz Péter költő, műfordítóval, a balatonfüredi fordítóház vezetőjével és a napokban a tóparti városban zajló európai fordítói konferencia szervezőjével.

Gaal Julianna

Miért is lehetetlen küldetés a műfordítás? Mert egy irodalmi mű nem csak információt közöl és általában éppen a szavakkal és ezek közötti összefüggésekkel hat. A fordítás során a szavakhoz, kifejezésekhez az eredeti nyelven tartozó asszociációkból óhatatlanul elveszünk néhány, majd a fordított nyelven újabbak adódnak hozzá-

Rácz Péter: Körülbelül 15 év szünet után most van újra reneszánsza a magyar irodalomnak „keleten” is, nagyon népszerűek vagyunk például Lengyelországban

Gazdag a mi nyelvünk

Sok magyarul tanuló vagy tudó külföldi mondta nekem azt, hogy a magyar nyelv finanszírozását és gazdagságát nem lehet a fordításban visszaadni. Én azonban azt gondolom, hogy minden nyelvnek megvan a maga szépsége és gazdagsága. A nyelv valódi kincsesháza, a legnagyobb kincsünk. És az is igaz, hogy nem lehet mindent lefordítani, vannak olyan szójátékok, szófordulatok, amelyek csak egy adott nyelven élnek – vélekedik Rácz Péter.

kor azután másvalaki is lefordította a könyvet, az azonnal siker lett. Ez a másik oldalról is igaz, egy jó fordítás felkeltheti az érdeklődést egy-egy szerző iránt.

– Értelmi a kultúrdilemma a magyar irodalom?

– A 20-as években nagy volt a lelkesedés a magyar irodalom iránt szerte Európában, mondhatni, hogy benne voltunk az európai vérkeringésben. A háború után meglehetősen szabályozott volt a rendszer mindkét oldalról. A szocialista blokk országai között megállapodások születtek, hogy hány művet kell lefordítaniuk egymás irodalmából. Ennek megvoltak az előnyei is, sok lengyel vagy bolgár írói talán soha nem ismertünk meg, ha ez nincs így. Másrésztől a nyugat-európai vagy amerikai irodalom ideológiai alapon erősen megszüreverte kezzezt hozzánk. A rendszerváltás után megszűntek ezek a szabályozások, és ennek a hatása az lett, hogy hirtelen mindenki a nyugat-európai irodalom felé fordult. Körülbelül 15 év szünet után most van újra reneszánsza a magyar irodalomnak „keleten” is, nagyon népszerű-

juk. És az is igaz, hogy nem lehet mindent lefordítani, vannak olyan szójátékok, szófordulatok, amelyek csak egy adott nyelven élnek – mondta Rácz Péter.

– *Ména egy-egy fordítás is lehet örök érvényű?*

– Vannak halhatatlan fordítások, így igaz, gondoljunk csak Arany Jánosra, ám általában elmondható az, hogy egy fordítás nem é annyí ideig, mint az eredeti mű. Miért van ez? Ha azt feltételezzük, hogy ez azért van, mert a fordítás nem lehet annyira erős és jelentős, mint az eredeti mű, akkor nem biz-

tos, hogy jó nyomon járunk. Talán érdemes abba belegondolni, hogy például egy Petőfi-vers fordítása már egy modernebb nyelven születik meg, mint a költő nyelve, és néhány évtized múlva a nyelv még modernebb lesz, szóval a fordítást is újra és újra aktualizálni kell.

A fordítók szürke eminenciások tünnek a szerzők mellett. Míg eredeti műből csak egyetlen van, fordításból bármennyi. Ettől függetlenül nem igaz az, hogy a fordítás másodlagos lenne. Annak ellenére, hogy egy fordító hozott anyagból dolgozik, a fordítás egyéni alkotó-

munka. A fordító más, újat hoz létre, egy új nyelvet alkot. Nem csak a szavakat kell egy másik nyelven kimondania, hanem értelmeznie is kell a művet.

– *Az értelmezés során mennyire nyúlhat bele az eredeti műbe?*

– Éppen most hallottam arról, hogy a Tótkéati indonéz nyelvre fordították le, és a színházi előadásba például helyi táncot építettek. Tandori Dezső pedig egy olyan német szót írt bele egy Sylvia Plath-versbe, amely az eredetiben nem volt ott. És hogy saját példát is említsek, egyszer az én egyik versemet is lefordította egy angol műfordí-

tó, amelynek első sorára egyáltalán nem ismertem rá. Lehet, szabad belenyúlni a műbe, sőt, bátran kell ezt tenni, hogy a legfontosabb célt elérjük, azt, hogy a szenvedély, az érzület átmenjen.

– *Ervonhat egy művet egy fordítás?*

– Igen. Kérész Imre Sorstalanság című művére először éppen a fordítás miatt nem figyeltek fel Németországban. A fordító nem hitte el a regény alaphangját, nem érezte meg a főszereplő Auschwitzhoz való naiv viszonyulását, ezért nem is lett hiteles a fordítás. Ami-

ek vagyunk például Lengyelországban. Kezd tehát egyensúlyba kerülni a dolog.

– *Eltűntek a határok az irodalomban is. Jól tessz ez nekünk?*

– Mint egy kis nép kis nyelvének, igen, feltétlenül. Hogy mi fog tetszeni Spanyolországban vagy Svédországban, arra azonban nincs recept. A kiadók egyrészt figyelik egymást, másrészt próbálnak felfedezni maguknak írókat-költőket. Azt azonban nem lehet tudni, hogy meddig fog tartani a magyar szerzők iránti érdeklődés és hogy mely műveknek lesz igazán nagy sikere.